

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

У статті визначена здатність банку стабільно розвиватися та здійснювати господарську діяльність в залежності від впливу будь-яких негативних факторів, що в цілому характеризують рівень його фінансової безпеки. Визначені внутрішні та зовнішні методи забезпечення фінансової безпеки. Вказано на особливо важливі умови, які необхідні для ефективної та безпечної діяльності. Наведено аналіз джерел за останні роки по Україні для оцінювання фінансової стійкості банківської системи з використанням основних індикаторів. На основі вивчення проблеми та висновків фахівців показано, що при явних позитивних сторонах, назка показників – індикаторів фінансової стабільності не можуть ґрунтовно охарактеризувати і вказати на наявність внутрішніх особливостей, які суттєво впливають на стабільність фінансового сектора в Україні. Доведена необхідність визначення та забезпечення рівня фінансової безпеки банку на основі використання фінансових показників-індикаторів з урахуванням умов, які супроводжують економічні процеси.

Ключові слова: фінансова безпека банку, методи забезпечення фінансової безпеки, інструменти фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки банку.

Вступ

Незважаючи на значні здобутки у дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки банку, немає універсального визначення, яке б розкривало її основні функції, завдання, ознаки та показники-індикатори оцінювання. Відсутні також якісні механізми, які зменшують вразливість банків до зовнішніх і внутрішніх факторів дестабілізації, підвищують якість та ефективність її діяльності.

Огляд наукової літератури дозволив встановити, що проблеми банківської сфери є одночасно і проблемами фінансової безпеки держави. Саме стабільність і надійність банківської системи, удосконалення банківського менеджменту і зміцнення його стратегічної складової можуть забезпечити фінансову безпеку держави [1].

Проблема забезпечення фінансової безпеки банків – це, передусім, не тільки безпосередній вплив на формування частини ВВП держави, а також фінансове підґрунтя для її розвитку, забезпечення формування та перерозподілу дохідної частини бюджетів через рух грошових потоків від платежів. Дослідження питань подолання банківських криз показали недостатність теоретичного базису, деякий дефіцит фундаментальних наукових досліджень і прак-

© Аксьонова Л.О., Худомака М.А., 2015

тичних рекомендацій в області запобігання кризових ситуацій в банках.

Результати дослідження та їх обговорення. Методи забезпечення фінансової безпеки діляться на внутрішні та зовнішні. В свою чергу, внутрішні методи забезпечення фінансової безпеки можуть бути розділені на регулюючі (управління активами і пасивами банку; оптимізація ресурсів; диверсифікація діяльності та ін.) і стабілізуючі (формування страхових резервів; підвищення прибутковості; ефективність менеджменту; зниження рівня ризику та ін.). Даний варіант поділу має свої недоліки, так як ігнорує інструменти фінансового менеджменту [1].

Крім того виділяють зовнішні інструменти забезпечення фінансової безпеки комерційних банків, до яких можна віднести банківський контроль, банківський нагляд і банківське регулювання.

Науковці, які розглядають класифікацію зовнішніх інструментів, які впливають на банки і банківську систему, пропонують інший підхід, який, як і в випадку з внутрішніми інструментами поділяють їх на дві групи [2]:

1. регулюючі (грошово-кредитні, правові і економічні);
2. стабілізуючі (реєстрація, ліцензування, реорганізація).

В даній класифікації методи переґрукують-

ся один з одним, часто дублюючи функції один одного. Тому, на наш погляд, в якості базової класифікації потрібно здебільшого використовувати загально прийняту методологію, згідно з якою основними зовнішніми інструментами впливу на банки і банківську систему є банківське регулювання, нагляд і контроль [4].

Науковці, які досліджують фінансову безпеку, вказують на те, що дана проблема має два аспекти. З одного боку, необхідно працювати над забезпеченням фінансової безпеки банківської системи в цілому, а з іншого – потрібно також досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремої банківської установи [6].

Низка економістів вважає, що фінансова безпека є фінансовим станом, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовується структурою, по-друге, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи забезпечувати реалізацію її фінансових інтересів, місії та завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи [3].

Але слід окремо зазначити, що належний стан фінансової безпеки досягається суб'єктом тільки у випадку узгодженості його фінансових інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища.

Деякі науковці визначають фінансову безпеку як стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності, платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться у рамках граничних значень, тобто у межах визначених інтервалів [8].

На сьогоднішній день серед проблем захисту банківської діяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз на перший план виступає необхідність забезпечення захисту фінансових ресурсів, інформації та майна комерційного банку, тобто створення системи його фінансової безпеки. Для банків особливо важливими є такі умови ефективної та безпечної діяльності, як забезпечення зворотності кредитів, підвищення прибутковості, підтримка ліквідності, зниження ризиків. До числа загроз також відносяться напружена криміногенна ситуація в країні, поява в країні активно діючих структур економічної розвідки, міжнародна організована злочинність, повсюдне застосування жорстких методів впливу на банківські структури [9].

За дослідженнями, середній показник інформативності банківської системи України склав всього 41% при аналогічному показнику 10 найбільших банків світу 78,5% [12]. Аналіз джерел останніх років показав, що в Україні для

оцінювання фінансової стійкості банківської системи використовуються такі основні індикатори (таблиця) [10].

На погляд низки економістів, розраховані індикатори фінансової стійкості НБУ недостатньо оперативно виявляють фінансові ускладнення банківського сектора, тому несвоєчасне виявлення таких проблем призводить до неадекватного та запізненого реагування національного регулятора [1].

Вважаємо, що при явних позитивних сторах, низка показників – індикаторів фінансової стабільності, які визначені МВФ (а їх використовують у країнах, які мають розвинену економіку), не можуть досить ґрунтовно охарактеризувати і вказати на наявність внутрішніх особливостей, які суттєво впливають на стабільність фінансового сектора в Україні. Для цього необхідно використання фінансових показників з урахуванням усіх умов, які супроводжують економічні процеси у їх взаємозв'язку, та спорідненість показників.

Загалом фінансова стійкість банку характеризується показниками, які можна розділити на кілька груп:

1) показники, що базуються на структурі та достатності капіталу банку;

2) показники, що базуються на структурі залучених і запозичених коштів;

3) показники, що базуються на якості активів банку;

4) показники, що характеризують динаміку окремих складових активу та пасиву.

За допомогою цих показників можна оцінювати фінансову стійкість банку, однак кожен з них характеризує лише окремий аспект фінансової стійкості. За допомогою цих даних можна оцінити лише кількісні показники фінансової стійкості, які характеризують стан банку в минулому періоді і не дозволяють спрогнозувати його фінансову стійкість у майбутньому. Саме тому в наш час все більшої популярності мають набувати методики оцінювання фінансової стійкості, які базуються не лише на розрахунку кількісних показників, але й на оцінюванні якісних, адже саме вони дозволяють надати оцінювання середовищу, в якому працює банк [4].

Цілком очевидно, що несприятливий розвиток процесів як у світовій економіці, так і в фінансовому секторі значною мірою позначився на довірі до банківської системи України, та як наслідок, і на фінансовій стійкості банків. Так, загальний обсяг активів банків індикативної групи станом на 01.07.2012 року становив 1011,8 млрд грн, що становить 91,6% за банківською системою. За індикативною групою банків активи з початку року зросли на 55,80 млрд грн, або на 5,84%. Структура активів індикативної

Визначення рівня фінансової безпеки банку на основі системи індикаторів

Індикатори фінансової стійкості (%)			
Базові індикатори			
		За I квартал 2011 р.	За I квартал 2012 р.
Достатність капіталу	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	20,02	17,88
	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	14,37	13,57
	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	28,50	26,90
Якість активів	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	15,45	14,85
	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів	96,94	97,83
Прибуток і рентабельність	Норма прибутку на активи	-0,02	0,16
	Норма прибутку на капітал	-0,15	1,10
	Співвідношення процентної маржі до валового доходу	67,80	62,23
	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	68,62	67,85
Ліквідність	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	10,57	-
	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	90,94	93,14
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	23,49	9,09
Рекомендовані індикатори			
		За I квартал 2011р.	За I квартал 2012р
Достатність капіталу	Співвідношення капіталу до активів	13,92	14,60
	Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу	173,82	177,94
Якість активів	Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів	96,94	97,83
	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу	-	--
	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу	-	-
Прибуток і рентабельність	Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу	4,47	5,01
	Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	35,29	42,39
	Спред між ставками за кредитами та депозитами (базисні пункти)	744	537
	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками (базисні пункти)	1 267	1 799
Ліквідність	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанк)	58,44	63,25
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	47,56	42,16
	Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	51,32	50,90
	Співвідношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу	-	-

групи протягом першого півріччя зазнала певних змін: зменшилася питома вага кредитів з 59,02% до 57,00% та коррахунків у інших банках з 10,05% до 8,85%; зросли вкладення у цінні папери з 8,39% до 9,44% [4]. В цілому, фінансовий результат 137 банків за перше півріччя 2012 року становив 1990,8 млн грн. Проти від'ємного фінансового результату в 4127,0 млн грн в 2011 році. В індикативній групі банків прибуток

за півріччя склав 1765,8 млн грн, тоді як у першому півріччі 2011 року ці банки мали 192,8 млн грн прибутку [13].

Для фінансової безпеки важливо чітко встановити нормативні або порогові значення показників-індикаторів, тобто такі величини, недотримання значень яких призводить до фінансової нестійкості банку, перешкоджає нормальному розвитку процесів, які відносяться як до

тактичних дій менеджменту банку, так і впливають на стратегічний напрям розвитку, призводить до формування негативних, дестабілізуючих тенденцій. Система показників-індикаторів повинна бути:

- науково обґрунтована;
- урахувати специфіку конкретної банківської структури;
- повинна мати чітке вираження у вигляді простих у використанні розрахунків;
- дозволяти завчасно сигналізувати про небезпеку;
- дозволити вживати всі превентивні заходи щодо попередження або усунення виявлених загроз фінансової стійкості банку.

Такі показники повинні бути прості у використанні, доступні для розуміння різного рівня банківського менеджменту і не потребувати великих додаткових зусиль при їх визначенні

Важливим узагальнюючим показником фінансової безпеки банківської системи і головним індикатором значущості останньої для економіки країни є відношення її активів до валового внутрішнього продукту (надалі ВВП). На жаль, Україна має один з найнижчих в Європі показник відношення активів комерційних банків до ВВП. Фінансову безпеку характеризують і такі показники, як розмір чистих внутрішніх активів НБУ (розмір грошової маси і розмір емісій) та розмір чистих зовнішніх резервів НБУ (різниця між зовнішніми кредитами і розміщенням валютних активів НБУ за межами України); частка іноземного капіталу у її сукупному капіталі.

Надійність, а відтак, і фінансова безпека конкретного комерційного банку, може визначатися з використанням в аналітичній роботі таких уже вживаних на практиці показників, як:

- питома вага проблемних кредитів в обсязі чистих активів банку, яка свідчить про якість його кредитного портфеля, а також ризикованість кредитної політики;
- співвідношення високоліквідних коштів і поточних пасивів банку, яке показує ступінь його захищеності від ризику відкликання коштів в один момент усіма клієнтами;
- співвідношення власних і залучених коштів, що характеризує рівень надійності банку в довгостроковій перспективі, слугуючи оцінюванням його спроможності покрити власними коштами обсяг зобов'язань перед клієнтами;
- питома вага високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку, значення якої допомагає оцінити середньостроковий рівень ліквідності;
- рентабельність чистих активів.

Важливе місце серед індикаторів фінансової безпеки банківської системи посідають об-

сяги прибутку, отриманого комерційним банком. При цьому, при такому оцінюванні ефективності роботи визначають:

- відношення прибутку до середньорічного капіталу (найнижчі прогнози акціонерів з дохідності діяльності з визначенням витрат розвитку в середньострокових термінах);
- відношення прибутку до середньорічних активів (рівень ефективності використання банком клієнтських коштів).

Такі критерії є індикаторами ефективності діяльності банку з урахуванням ризиків.

Так як робота банківської установи залежить від цілого комплексу факторів, тому слід враховувати і ефективність діяльності персоналу банку, його компетентність і відповідність поставленим завданням згідно з метою діяльності банківської установи в стратегічному напрямку і з врахуванням конкурентного середовища. Враховуючи це слід проводити відповідний аналіз сильних і слабких сторін банків і використовувати більш конкретні показники, які стосуються таких характеристик:

- ефективність роботи персоналу (операційний прибуток на одного співробітника);
- ефективність завантаження персоналу (середні активи у розрахунку на одного співробітника);
- собівартість банківських послуг;
- обсяг активів на одного співробітника банку;
- ефективність використання залучених коштів (індикатор їх використання) тощо.

Невиконання вказаних нормативів є індикатором потенційної загрози втрати ліквідності та платоспроможності а значить зниження рівня фінансової безпеки окремого банку і банківського сектора в цілому.

Комерційний банк, який розробив нову фінансову технологію з підвищення своєї стратегічної фінансової безпеки, може мати монопольне право на використання цієї конкурентної переваги на внутрішньому банківському ринку і навіть в більшому масштабі.

Ефект від реалізації банківської послуги яка має стратегічну фінансову безпеку може бути в двох напрямках: у вигляді економії від зниження фінансових втрат в процесі прогнозування загроз; у вигляді приросту капіталу банку зважаючи на підвищення його іміджу з точки зору фінансової безпеки від додаткового притягнення коштів клієнтів банку, які його вибирають, як безпечний банк [9].

Висновки

Дані дослідження фінансової безпеки банку показали, що параметри, які фактично мають значення індикаторів, повинні бути диференційовані по напрямках, які були встановлені

при визначенні сутності фінансової безпеки:

- орієнтир на цивілізований та ефективний банківський бізнес;
- пріоритетність в попередженні загроз і динамічний розвиток банку в стратегічній перспективі.

Для фінансової безпеки має практичне значення чітке встановлення нормативних або порогових значень показників-індикаторів. Виявлення недотримання нормативно встановлених значень дозволить зменшити рівень фінансової нестійкості банку, який перешкоджає нормальному розвитку. Це важливо як в тактичних діях менеджменту банку, так і при розробці стратегічних напрямів розвитку. Система показників-індикаторів, яка враховує специфіку банку, дозволить уникати негативних, дестабілізуючих тенденцій в діяльності, дає банку необхідний інструментарій для попередження розвитку кризових явищ, а також забезпечення ефективності його діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко С.І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України // Стратегічна панорама. – 2004. – № 4. – С.48-52.
2. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. – 2003. – № 8. – С.65-67.
3. Бакало І.І. Забезпечення фінансової стійкості банків // Економіка, менеджмент, бізнес. – 2012. – Т.1. – С.120-124.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
5. Фінансова безпека банківської діяльності: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни “Безпека банків” /уклад. С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар. – ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 112 с.
6. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Сабліна Н.В. Управление финансовой безопасностью на предприятии // Бизнес Информ. – 2007. – № 12 (1). – С.27-29
7. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центо, 2009. – 24 с.
8. Малахова О.Л. Аналітична оцінка фінансової стійкості банків в Україні // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 5(15). – С.
9. Мельник С.І. Формування системи економічної безпеки банку // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2010. – № 29. – С.
10. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://www.bank.gov.ua.
11. Підсумки діяльності комерційних банків України за перше півріччя 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=

com_content&task=view&id=7253&menu=119&Itemid=113.

12. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ №125 від 11.04.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://www.bank.gov.ua.

13. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.410) України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://www.zakon.rada.gov.ua/go/5205-17э

Надійшла до редакції 12.11.2014
Рецензент: д.е.н., проф. В.В. Комірна

ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКА НА ОСНОВЕ СИСТЕМЫ ИНДИКАТОРОВ

Аксенова Л.О., Худомака М.А.

В статье определена способность банка стабильно развиваться и осуществлять хозяйственную деятельность в зависимости от влияния любых негативных факторов, которые в целом характеризуют уровень его финансовой безопасности. Определены внутренние и внешние методы обеспечения финансовой безопасности. Указано на особенно важные условия, которые необходимы для эффективной и безопасной деятельности. Приведен анализ источников за последние годы по Украине для оценки финансовой стойкости банковской системы с использованием основных индикаторов. На основе изучения проблемы и выводов специалистов показано, что при явных позитивных сторонах, ряд показателей – индикаторов финансовой стабильности не могут обстоятельно охарактеризовать и указать на наличие внутренних особенностей, которые существенно влияют на стабильность финансового сектора Украины. Доказана необходимость определения и обеспечения уровня финансовой безопасности банка на основе использования финансовых показателей-индикаторов с учетом условий, которые сопровождают экономические процессы.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, методы обеспечения финансовой безопасности банка, инструменты финансовой безопасности банка, индикаторы финансовой безопасности банка.

INDUSTRIAL- FINANCIAL GROUP AS THE SPECIFIC FORM OF THE ASSOCIATION OF THE ENTERPRISES

Aksenova L.O., Hudomaka M.A.

In the article certain ability of bank stably to develop and carry out economic activity depending on influence of any negative factors which on the whole characterize the level of him financial safety. The internal and external methods of providing of financial safety are certain. It is indicated on especially important terms which are needed for effective and safe activity. The analysis of sources is resulted in the last few years on Ukraine for the estimation of financial firmness of the banking system with the use of basic indicators. It is rotined on the basis of study of problem and conclusions of specialists, that at obvious positive sides, row of indexes – can not thoroughly describe the indicators of financial stability and specify in the presence of internal features which substantially influence on stability financial a sector in Ukraine. The well-proven necessity of determination and providing of financial strength of bank security is on the basis of the use of financial indexes-indicators taking into account terms, which accompany economic processes.

Keywords: financial safety of bank, methods of ensuring financial safety of bank, tools of financial safety of bank, indicators of financial safety of bank.